

Digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande vid Statens musiksamlingar

Ku2009/2152/KT

Inledning

Statens musiksamlingar bestod fram till årsskiftet av Statens musikbibliotek, Musikmuseet samt Svenskt visarkiv. Den 1 januari 2010 tillfördes myndigheten verksamheterna och samlingarna vid Sveriges Teatermuseum och Marionettmuseet. Myndigheten organiserades därmed i en museienhet kallad Musik- och teatermuseet, en biblioteks-, arkiv- och dokumentationsenhet benämnd Musik- och teaterbiblioteket samt Svenskt visarkiv.

Enligt förordningen (2007:1196 ändrad t.o.m. 2009:1591) med instruktion för Statens musiksamlingar har myndigheten till uppgift att dokumentera, samla in, vårda, bevara, beskriva och hålla levande teaterns, dansens och musikens kulturarv och därigenom främja intresset, vetenskapen och den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden när det gäller dessa konstarter.

För att på bästa sätt kunna genomföra det utökade uppdraget satsar myndigheten för närvarande mycket på digitalisering av kataloger. Att skanna och publicera kataloger är ett förhållandevis billigt och framförallt snabbt sätt att tillgängliggöra material som annars bara kan nås via ett personligt besök på myndigheten eller på förfrågan. Myndighetens personal och samlingar finns spridda på flera adresser och digitaliserade kataloger öppnar för ett mer flexibelt arbetssätt när samlingar, personal och kataloger inte kommer att kunna befinna sig i samma lokal.

HUR STOR DEL AV SAMLINGARNA ÄR DIGITALISERADE?

Definitioner och avgränsningar

Myndighetens definition av digitalisering är att det ursprungliga objektet avbildats digitalt. Således räknar vi inte katalogisering av objekt, exempelvis i LIBRIS som digitalisering.

Mängden material som är önskvärd att digitalisera utgörs främst av föremål, rariteter, kortkataloger och andra register. Tryckt material för utlåning (noter och böcker) är redan tillgängligt för hela befolkningen via låneexpeditionen eller via fjärlån till annat bibliotek. Arkivmaterial med gallringsfrist digitaliseras inte, liksom dubletter och avskrifter av raritetsmaterial.

Bibliotekets reproavdelning skannar i regel beställningar av raritetsmaterial och levererar materialet antingen i pappersform eller i digital form. Dessa digitala filer sparas men anses inte vara digitaliserade i egentlig mening då det ofta rör sig om mindre delar av dokument eller volymer. Om en fulltextdigitalisering skall göras av en dylik volym har det visat sig vara mer effektivt att göra om hela volymen från pärm till pärm.

Principer för uppmätning av myndighetens material

Vi har använt följande principer vid uppmätningen av materialet:

- Allt pappersmaterial anges i hyllmeter. Dit räknar vi även papperskopior av negativ.
- Fonogram anges i antal enheter. Den totala mängden inspelad tid har inte gått att uppskatta.
- Föremål anges i antal.

Statens musiksamlingar

- Där hyllmeterantal inte har gått att få fram, exempelvis vid digitaliseringsprojekt där handlingar varit utspridda i olika volymer, har materialet jämförts med material av motsvarande beskaffenhet.
- Negativ, diapositiv, daguerrotypier/ambrotypier och glasnegativ har hos oss räknats som föremål och uppskattas till antal enheter.

Hur stor del av materialet är digitaliserat

- Pappersmedia: drygt 1% (ca 38 hyllmeter av totalt ca 3 000)
- Föremål inklusive musikinstrument, negativ, diapositiv, glasnegativ och daguerrotypier/ambrotypier: 3% (ca 9 000 st. av totalt ca 291 000)
- Föremål, exklusive negativ, diapositiv, glasnegativ och daguerrotypier/ambrotypier: 14% (ca 8 400 st. av totalt ca 61 000)
- Musikinstrument: 29% (1 744 st. av totalt ca 6 050)
- Fonogram: ca 12% (4 332 st. av totalt 35 000)
- Fonogram med högsta prioritet: ca 32% (4 332 st. av ca 13 500)
- Kortkataloger: 54% (ca 607 000 katalogkort av totalt ca 1 117 000)

HUR STOR DEL ÄR URSPRUNGLIGEN I DIGITALT FORMAT?

Ännu så länge är en försvinnande liten del av våra samlingar born digital. Vi räknar med att det rör sig om mindre än 0,5%.

VILKA DELAR AV SAMLINGARNA, VILKA MATERIALKATEGORIER ÄR DIGITALISERADE?

Följande materialkategorier är digitaliserade:

Föremål:	Musikinstrument (även med klingande dokumentation) Konstföremål Negativ
Papper:	Musiknoter, tryckta samt handskrivna Papperskopior av fotografier, negativ, daguerrotypier/ambrotypier Äldre brev Protokoll
Fonogram:	Analoga rullband och musikkassetter DAT-band Äldre unika lackskivor Fonografrullar
Kataloger:	Kortkataloger

Statens musiksamlingar

I VILKEN UTSTRÄCKNING ÄR KATALOGER/REGISTER DIGITALISERADE, SAMT I VILKEN UTSTRÄCKNING ÄR DE KOMPATIBLA MED REGISTER OCH KATALOGER HOS ANDRA INSTITUTIONER?

Biblioteket:

Total mängd kort att digitalisera	ca 722 000 kort
Antal digitaliserade kort totalt:	ca 473 000 kort (66%)

Museet:

Total mängd kort att digitalisera	ca 25 000 kort
Antal digitaliserade kort totalt:	0 kort (0%)

Svenskt visarkiv:

Totalt	ca 370 000 kort
Antal digitaliserade kort totalt:	ca 134 000 (36%)

Totalt antal kort att digitalisera	ca 1 117 000 kort
Digitaliserade kortkataloger totalt	ca 607 000 kort (54%)

Större katalogprojekt

Efter Musikbibliotekets sammanslagning med Sveriges Teatermuseums bibliotek har digitalisering av kortkataloger givits hög prioritet. Kortkatalogerna har valts ut och listats efter användningsfrekvens. Detta för att underlätta arbetet i en gemensam expedition, samt givetvis även för att låntagare då kan se och beställa ur bestånden hemifrån. En ytterligare fördel är de digitala ledkort som skapas samt att alla kort OCR-tolkas och därför kan fritextsökas.

Den katalog som först digitaliserades (2009) var bibliotekets systematiska katalog över musiknoter. Katalogen består av omkring 300 000 kort - ca 70% av bibliotekets notbestånd finns endast sökbart där. Projektet har tagit drygt ett år och tre heltidsanställda i anspråk. Vi uppskattar att en fullständig katalogisering i LIBRIS av detta material annars skulle ta ca 50 år för en heltidsanställd bibliotekarie. Bilderna av korten visas i träfflistor och noterna kan lätt beställas via användargränssnittet med en beställningslänk på varje kortbild. (Materialet måste dock hämtas i låneexpeditionen.) Databasen är byggd i MySQL av en extern konsult och skall med vissa modifikationer även användas till övriga kortkataloger/register.

Långt framskridna planer finns även att skanna de noter som är äldre än 100 år och som beställs via den digitala kortkatalogen. Noterna katalogiseras då i LIBRIS och länkas till posten.

Innan databaser med kortregister tas i bruk så testas funktionaliteten på kommande användare. Anpassningar görs sedan i största möjliga utsträckning för att möta användarnas behov, både ur kundernas och personalens perspektiv.

Ingen av kortkatalogerna är kompatibla med andra externa kataloger eller system.

VILKA DELAR AV SAMLINGARNA SKYDDAS AV UPPHOVSRÄTT?

Fotografier, vissa inspelningar/filmer samt kompositioner/texter där upphovsmannen har varit död i mindre än 70 år utgör upphovsrättsskyddat material hos vår myndighet. Vid

Statens musiksamlingar

digitalisering måste eventuellt upphovsrättsskydd granskas för varje enskilt dokument. Av våra tonsättar- och teaterarkiv utgör detta en betydande del.

Dessutom skyddas delar av dokumentationsinspelningarna i Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400/2010:30, 24 kap. §4).

HUR HAR ANVÄNDARMÖNSTREN FÖRÄNDRATS AVSEENDE DIGITALA RESURSER – BESÖK PÅ HEMSIDOR, VISNINGAR, NEDLADDNINGAR ETC?

Vi kan inte redovisa hur användarmönstren har förändrats däremot vet vi att de överlägset mest nedladdade filerna under 2009 utgörs av material från Boijesamlingen, en samling innehållande gitarmusik från 1800-talet. De 500 mest nedladdade filerna under 2009 utgjordes enbart av noter ur denna samling och dessa filer nedladdades totalt ca 190 000 gånger!

HUR STORA DELAR AV DET DIGITALA MATERIALET ÄR TILLGÄNGLIGT VIA INTERNET?

Av digitaliserad pappersmedia: ca 33% (ca 12,5 hyllmeter av totalt ca 38)

Av digitaliserade föremål: ca 20% (1 839 av totalt ca 9 000)

- Carl Oscar Boijes samling, utgörs av gitarrnoter från 1800-talet. Innehåller ca 1 000 musikverk.
- Romansamlingen, innehåller handskrifter av Johann Helmich Roman (1694-1758). Främst egna verk men även avskrifter av andra tonsättares verk. Består av 6 800 bilder.
- Folkmusikkommissionens notsamling, utgörs av nedtecknad svensk folkmusik i handskrift. Består av ca 45 000 sidor.
- Fotografier av musikinstrument samt tillhörande ljudexempel: 1 744 avbildade instrument samt 103 ljudexempel.
- Bilder av konstföremål: 3 600 konstföremål från museets samlingar finns avbildade och av dessa är i dagsläget 95 publicerade på museets webbplats.

Det digitaliserade materialet återfinns i myndighetens digitala depå:

http://www.smus.se/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=34

HUR STOR ANDEL AV DET DIGITALA MATERIALET ÄR ENDAST TILLGÄNGLIGT INTERNT ELLER I VÅRA LOKALER?

Allt digitaliserat material är, eller skall publiceras på nätet. Detta med undantag för upphovsrättsligt skyddat material, företrädesvis fotografier och ljudfiler. Allt digitaliserat ljudmaterial kan beställas fram i lyssningsrum i bibliotekets och Svenskt visarkivs expedition.

I VILKEN UTSTRÄCKNING ÄR MATERIALET TILLGÄNGLIGT VIA EXTERNA PLATTFORMAR OCH SYSTEM, T.EX. K-SAMSÖK, EUROPEANA, GOOGLE?

Museet deltar i ett projekt kallat MIMO (Musical Instrument Museums Online). Projektet är en del inom Europeana och pågår i tre år fr.o.m. 1 september 2009. Målet är att skapa en gemensam portal till digital information om musikinstrument i museers samlingar.

Svenskt visarkiv har deltagit i ett tvåårigt EU-projekt som heter DISMARC. Detta projekt har gått ut på att bygga upp en gemensam internetportal för arkiv och andra som i någon

Statens musiksamlingar

omfattning har musikrelaterat material i sina samlingar, såsom museer, bibliotek och privatsamlare. Tio olika institutioner från sju olika länder har arbetat med DISMARC. I dagsläget finns dock endast katalogposter publicerade (se <http://www.dismarc.org>).

Musikbibliotekets digitala fulltextprojekt är planerade att till viss del publiceras på IMSLP (Internet Music Score Library Project) under 2010. Förutom ökad tillgänglighet tjänar detta även som marknadsföring för biblioteket och dess databaser. Möjligheten finns sedan för privata användare att fortsätta publiceringen av material från bibliotekets fulltextdatabaser på IMSLP, detta på ideell basis. Användare har efterfrågat denna typ av publicering.

Inga särskilda anpassningar av de digitala resursernas index har gjorts för att öka sökbarheten via externa sökmotorer.

FINNS EN DIGITALISERINGSPLAN OCH HAR PLANENS MÅL UPPFYLLOTS?

Det finns ingen övergripande plan för digitalisering på myndigheten. En tydlig målsättning är att, med detta underlag som utgångspunkt, under 2010 skapa en långsiktig plan för digitalisering.

Myndighetens digitaliseringsarbete sker längs med fem linjer:

- Beställningar av enstaka objekt
- Fulltextdigitalisering av dokument, musikalier och fotografier (drivs som projekt)
- Digitalisering/migrering av ljud: rullband, DAT-kassetter med flera fonogramtyper (beställningar och löpande)
- Föremålsfotografering (projekt och löpande)
- Digitalisering av register och kataloger (projekt)

Digitaliseringen har finansierats med anslagsmedel, bidrag och med Accessmedel.

Ett råd för digitala ärenden finns inrättat på myndigheten sedan 2008. Det består av IT-chefen, verksamhetscontrollern, processledaren för digitaliseringsprojekt och representanter från samtliga enheter. Samtliga projekt måste först godkännas av digitala rådet, detta med undantag för reprobeställningar, punktinsatser av bevarandeskäl och annan småskalig digitalisering. Vid storskaliga projekt används en checklista där man ger en redovisning av materialstatus, resursbehov m.m. I Digitala rådet avhandlas även frågor som inköp av ny utrustning, behov av lagringsutrymme, aktuella standarder, interna samarbetsfrågor m.m. Rådet sammanträder 3-4 gånger per år.

Från och med årsskiftet är en ny digitaliseringstjänst inrättad på myndigheten. I tjänsten ingår att planera för, organisera samt genomföra digitalisering och publicering av myndighetens kataloger, förteckningar och samlingar.

Digitaliseringskedjan finns rudimentärt beskriven, se bilaga.

VILKA PRINCIPER FÖR URVAL VID DIGITALISERING OCH MOTTAGANDE AV DIGITALT MATERIAL GÄLLER?

Urvalet vid digitalisering/migrering av ljud sker enligt en prioritetsordning som tar hänsyn till såväl innehåll som lagringsmediernas kvalitet enligt International Association of Sound Archives, IASA:s, rekommendationer. Ljudet digitaliseras främst av bevarandeskäl. Däremot

Statens musiksamlingar

har valet vid skanning av fulltextdokument varit mer disparat såsom efterfrågestyrt eller för att visa upp några av myndighetens toppobjekt såsom Roman-samlingen.

I VILKEN UTSTRÄCKNING TAS AVGIFTER UT FÖR DIGITALT MATERIAL OCH VILKA BEMYNDIGANDEN SAMT PRINCIPER FINNS FÖR AVGIFTSUTTAG?

Vi har inget bemyndigande att ta ut särskild avgift för tillgång till digitaliserat material och det material som är publicerat på Internet är gratis för den som vill använda det. Vid kopiebeställningar används en prislista som fastslagits efter avgiftssamråd med Ekonomistyrningsverket. Vid kommersiell utgivning av vårt raritetsmaterial vill vi att myndigheten omnämns som källa. Myndigheten emotser även två exemplar av utgåvan.

VILKA TYPER AV UPPHOVSRÄTTSSKYDDAT MATERIAL SOM TILLGÄNGLIGGJORTS DIGITALT OCH HUR RÄTTIGHETER I DESSA FALL INHÄMTATS FRÅN RÄTTIGHETSHAVARNA SAMT KOSTNADERNA FÖR ATT PUBLICERA MATERIALET DIGITALT

Inget av myndighetens upphovsrättsligt skyddade material har publicerats på Internet. Svenskt visarkiv har inrättat en lyssningsstation i expeditionen för tillgängliggörande av upphovsrättsligt skyddade ljudupptagningar. Samtliga digitaliserade ljudupptagningar kan beställas fram.

VILKA KOMMUNIKATIVA STRATEGIER FINNS FÖR ATT NÅ UT MED DIGITALA SAMLINGAR TILL OLIKA GRUPPER?

Biblioteket har sedan maj 2008 en månatlig digital publikation på webbplatsen. Där presenteras utvalda delar av samlingarna mer ingående. Ofta rör det sig om nya förvärv, säsongsakтуellt material eller andra rariteter. Normalt sett visas ett antal bilder samt en text som beskriver materialet konkret och kontextuellt. Presentationen dominerar bibliotekets startsida rent grafiskt. Samtliga rariteter som hittills publicerats finns på http://www.muslib.se/hand/manadens_raritet/manadens_raritet_arkiv.html

Myndigheten har nyligen beställt tre licenser till arkivförteckningsprogrammet Calm. Det har ett medföljande verktyg för webbpublicering och det finns även en särskild anpassning för export till Europeana och NAD (Nationell Arkivdatabas). Förhoppningen är att vi kan använda detta för en uniform presentation av samtliga fulltextdatabaser.

Som nämnts ovan ämnar biblioteket att publicera delar av sina fulltextmaterial på externa plattformar/communities, såsom IMSLP, detta främst för att nå ut till utövande musiker, men även forskare.

Svenskt visarkiv har med utskick och publikationer i fackpress försökt nå ut med information om bl.a. Folkmusikkommissionens notsamling. En ytterligare åtgärd som använts det senaste året är att delta vid vissa folkmusikstämmor och andra liknande evenemang. Som exempel kan nämnas den nordiska folkmusiktävlingen Nord09. Där deltog personal från myndigheten med en frågecentral – en dator där besökare kunde sitta ner och söka i databaserna.

Statens musiksamlingar

VILKA INSATSER HAR GJORTS FÖR TILLGÄNGLIGGÖRANDE FÖR GRUPPER MED SÄRSKILDA BEHOV?

I dagsläget finns dessvärre inga särskilda anpassningar gjorda för tillgänglighet till Statens musiksamlingars digitalt publicerade material. Däremot är våra digitalt publicerade textdokument och noter skannade högupplöst och kan enkelt ses i fullformat med ett klick på visningsbilden. Samtliga textdokument och noter är konverterade till svartvitt, vilket oftast ger mycket god kontrast och läslighet.

Vi kommer under året att påbörja processen att modernisera våra webbsidor och myndighetens webbgrupp har god tillgänglighet som en viktig punkt i arbetet. Man har bl.a. tagit intryck av ”Användbarhetsboken - Bästa sätten att göra en fungerande webb” (2005) av Tommy Sundström - ISBN 978-91-44-03743-1. Erfarenheterna från arbetet med den nya webbplatsen kommer säkerligen att påverka arbetet med framtida digitaliseringsprojekt och webbpubliceringen av dem. Som ett steg i denna riktning har museet under 2009 försett sin webbplats med lättlästa sidor och utställningstexter.

En övervägande del av myndighetens digitaliserade pappersbaserade material består av handskrifter och äldre tryck, främst noter men även brev och protokoll m.m. Handlingarna är i många fall från 17- och 1800-talen och ibland mycket svårtolkade, även för vana användare med fullgod syn. Som nämnts ovan kan dessa bilder alltid ses i fullformat. Det är dock en stor utmaning att digitalt kunna tillgängliggöra detta material för alla.

HUR SÄKERSTÄLLS LÅNGSIKTIGT BEVARANDE AV DIGITALISERAT OCH URSPRUNGLIGEN DIGITALT MATERIAL?

Myndigheten har en strategi för bevarande och hantering av digitalt material, vilken godkändes av Riksarkivet i mars 2010.

Myndigheten har ett mjukvarubaserat arkivlagringssystem (Caringo). Detta består av ett serverkluster uppdelat i två fysiskt åtskilda subkluster samt en backup på lösa hårddiskar. Servrarna är utplacerade på myndighetens olika adresser.

VILKA SAMARBETEN MED ANDRA OFFENTLIGT FINANSIERADE INSTITUTIONER, PRIVATA AKTÖRER, FÖRETAG, FOLKRÖRELSER OCH ANDRA IDEELLA ORGANISATIONER HAR GENOMFÖRTS ELLER INITIERATS INOM OMRÅDENA DIGITALISERING, ELEKTRONISK TILLGÅNG OCH DIGITALT BEVARANDE?

Myndigheten representerar specialbiblioteken i Kungl. Bibliotekets expertgrupp för digitalisering. För närmare information om gruppens uppdrag och arbete, se webbplatsen: <http://www.kb.se/bibliotek/referensgrupper/digitalisering/>. Vi har även deltagit i ett antal av ABM-centrums kurser och konferenser om digitalisering.

DigX är ett register upprättat vid Lunds Universitetsbibliotek och det är ämnat att ge en översikt av pågående digitaliseringsprojekt vid institutioner i Sverige. Så snart registret är klart för publicering ämnar myndigheten att där anmäla sina pågående digitaliseringsprojekt. För ytterligare information om DigX vänligen se: <http://digx.ub.lu.se>.

I november 2009 anordnade biblioteket ett seminarium för stiftsbiblioteken i Västerås, Växjö, Linköping, Lund och Kalmar. Dessa institutioner har en större mängd rara musikalier vilka har nationellt intresse. Samtliga institutioner var representerade med undantag för Kalmar.

Statens musiksamlingar

Tema för seminariet var ”Äldre svenska musiksamlingar och framtida digitalisering”. Målet med seminariet var att initiera kontakter för samarbete kring digitalisering, få till stånd en inventering av redan digitaliserat material på stiftsbiblioteken samt att diskutera finansiering av framtida projekt.

Biblioteket har genomfört två samfinansierade digitaliseringsprojekt i samarbete med Kungl. Musikaliska Akademien. Dels har ett index över akademiens protokoll utarbetats och publicerats och dels har äldre donationshandlingar skannats.

Svenskt visarkiv har genomfört ett flertal samarbeten med andra offentliga institutioner som innehar folkmusiksamlingar: Värmlands museum, Norrbottens museum, Vissamlingarna i Västervik, Dalarnas museum, Gävleborgs landsting samt Folkmusikens hus i Rättvik. I samtliga fall handlar det om att digitala kopior av material ur våra samlingar framställts och nu finns tillgängliga vid lokala institutioner. Dessutom har Migreringscentrum i Västervik digitaliserat en del av Svenskt visarkivs rullband och kassetter med jazz och folkmusik.

Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna har påbörjat digitalisering av ca 15 000 bilder från Svenskt visarkiv.

Under åren 2001-2003 ledde Svenskt visarkiv ett projekt kring det äldsta fonogramformatet (fonografrullar) tillsammans med dåvarande Statens ljud- och bildarkiv (idag KBAVM) och Grammofonarkivet vid Sveriges Radio. Projektet, som genomfördes med stöd från Riksbankens jubileumsfond, har redovisats i form av en webbpresentation med tillhörande databas över fonografinspelningar och med fler än 700 lyssningsexempel:
<http://www.slba.se/SLBA/FONOGRAM/index.htm>

SAMARBETEN ATT PRIORITERA MED OFFENTLIGT FINANSIERADE INSTITUTIONER; DIGITALISERING, TILLGÄNGLIGGÖRANDE OCH BEVARANDE SAMT MED PRIVATA AKTÖRER, FOLKRÖRELSER, IDEELLA ORGANISATIONER; DIGITALISERING, TILLGÄNGLIGGÖRANDE OCH BEVARANDE

Vi samarbetar gärna med andra institutioner, men har av tidsbrist inte kunnat utarbeta specifika förslag annat än ovan nämnda tänkta samarbete med stifts- och landsbiblioteken. Svenskt visarkiv vill även inleda ett samarbetsprojekt med Kungl. Biblioteket. Projektet inkluderar bl.a. digitalisering av skillingtryck. Kostnadsberäkningar har ännu inte gjorts för något av nämnda projekt.

SÄRSKILDA PROBLEM OCH UTMANINGAR

- Myndigheten saknar teknik för att skanna/avbilda hårt bundna volymer samt färgavbildning av stora format.
- Vi har ingen kompetens för byggande och underhåll av databaser samt användargränssnitt.
- Viss teknik för ljudmigrering saknas och kan ibland vara svår att få tag i. I dagsläget saknas apparatur för migrering av halvtums masterband, filmrullar samt fyrspåriga kvartstumsband.
- Myndigheten har oftast varit beroende av externa medel, pengar från Riksbankens Jubileumsfond eller lönesubvention från AMS, för att kunna genomföra digitaliseringsprojekt.

Digitaliseringsprojekt - SMS

